

Nijs oet Toen - door Jan Jaap

De winter is bijna voorbij, het voorjaar lonkt. We staan voor een druk jaar met de festiviteiten omtrent het 60-jarig bestaan van Domies Toen.

Stengelloze sleutelbloem

Gestaag vooruit

De winter is de tijd dat er aan de tuin gesleuteld wordt. Dit jaar is er op de overgang van slingertuin naar het hooiland veel veranderd. Er zijn struiken geroid, er is een heg geplant, het pad is iets naar binnen verplaatst en de plantrand is zo goed als mogelijk ontdaan van onkruid. Daarnaast zijn we bezig bij het deel waar vroeger het woonhuis van de pastorie stond. Met andere woorden: we zijn nog lang niet klaar maar we gaan gestaag vooruit.

Boekjes en borden

Onze collectie stinzenplanten krijgt het predikaat Nationale Collectie Stinzenplanten voor Noord-Nederland, op 18 maart wordt dit offici-

eel. De collectie is uitgebreid, we hebben de nummering in de tuin aangepast en het boekje *Stinzenplanten ontdekken in Domies Toen* herschreven.

Ook de biotoopschalen kunnen dit voorjaar goed gepresenteerd worden, met begeleidend boekje, informatiebord en QR-codes voor een link naar informatie op de website. Allemaal activiteiten die misschien niet direct in het oog springen maar waar toch de nodige zweedruppels in zitten.

Eerstelingen

Ondertussen piepen de planten in de tuin weer voorzichtig tevoorschijn. Dit jaar voor het gevoel wat later maar eigenlijk op het normale moment. Wat heel grappig is, er verschijnt vaak binnen een groep planten één individu die al weken bloeit voordat de rest komt. We zagen dat dit jaar bij de stengelloze sleutelbloem, groot sneeuwkllokje en groot sneeuwroem.

Fritillaria's in het licht

Spannend is dit jaar de tentoonstelling van Fritillaria's, de familie waar onder andere de kievitsbloem en de keizerskroon toe behoren. Er is een twaalftal borden in de tuin geplaatst met informatie over de planten. Er verschijnt ook

een boekje over deze planten met daarin de nodige praktische informatie. Spannend is of de planten boven komen en zo ja of ze dan bloeien. Het is afwachten. Neem bijvoorbeeld de *Fritillaria montana*, een soort uit Zuid-Frankrijk. Het is een teer plantje dat nu dapper bovenkomt en een kleine bloemknop heeft, dus het moet lukken. Er staan momenteel twee soorten Fritillaria's te bloeien: de *F. michailovskiy* en *F. radeana*.

Fritillaria radeana

Al met al een goede reden om weer eens naar de tuin te komen en het voorjaar te beleven.

Houd je van Domies Toen? We zoeken versterking!

De tuin kan vrijwilligers met groene vingers en liefde voor heem- en stinzenplanten gebruiken. JanJaap geeft deskundige begeleiding.

Maar we zoeken ook mensen die willen helpen met activiteiten rond onze 60-jarige verjaardag die wordt gevierd met mooie activiteiten. Om dat uit te voeren hebben we dringend behoefte aan vrijwilligers zoals gastvrouwen/heren en organisatorische duizendpoten. Zin? Stuur een mailtje naar voorzitter@domiestoen.nl.

Liever in het bestuur? Daar kunnen we ook versterking gebruiken.

60 jaar Domies Toen

2022 is een heugelijk jaar voor Domies Toen. De tuin bestaat 60 jaar en dat is een feit om te vieren. Na Corona kunnen we eindelijk weer een echt programma draaien!

Een kleine greep uit die activiteiten:

Op 18 maart ontvangen we het predikaat **Nationale Collectie Noordelijke Stinzenplanten**. Zoals altijd staan die planten in de lente centraal in de tuin.

Maar er is meer. In 2006 kwam het Börgbloumkes-boekje van Domies Toen uit. **Jelle van Nimwegen** maakte daarvoor

prachtige tekeningen. Die worden nog steeds gebruikt in onze verschillende publicaties. Dit jaar krijgen ze een expositie in de Petruskerk.

Half april volgt de **expositie van Fritillaria's**, in de kerk en in de theeschenkerij. De borden met verhalen en afbeeldingen zijn nu al te zien in de tuin, evenals de vroegbloeiende exemplaren. Op **22 april** beleven we het hoogtepunt, samen met schilder **Henk Helmantel en zijn zoon Jasper**, eigenaar van de Cruydhoeck.

En er is meer. **Het Linnaeustrio** treedt op in de tuin, met 'Herba-

rium', een programma speciaal voor botanische tuinen. In de kerk hebben we een bijzonder **vogelconcert met Henk Doeke Odinga**.

Op 18 juni vindt de steeds uitgestelde **veiling** plaats. Nog mooie aanbiedingen? Stuur een mailtje naar voorzitter@domies-toen.nl. Meer weten.... kijk op [Jaarplan 2022, Domies Toen 60](#), en houd [de agenda van de site](#) in de gaten.

En, als **cadeautip voor onze verjaardag**, schenk ons een **nieuwe vriend**, want we gaan voor 500 vrienden. Tot ziens in Toen!

Zelftest

Snif snif, moet ik dan toch weer een zelftest doen? Nee, het is voorjaar. Mijn neus reageert op de eerste bloeiende planten en bomen. Niet echt handig voor een natuurman.

Stuifmeel

Veel mensen hebben in het voorjaar last van hooikoorts. Het is met name een reactie op de grote hoeveelheid stuifmeel in de lucht. Met droog weer is de verspreidingsgraad hoog en zullen mensen die er gevoelig voor zijn er direct op reageren. Het is vooral veel, heel veel stuifmeel dat de bomen in het voorjaar produceren. Dat doen ze omdat er in het voorjaar veel minder insecten zijn die voor de bestuiving kunnen zorgen. De wind moet het dan maar doen en dan heb je veel stuifmeel nodig.

In ons landschap staan de houtwallen vol met elzen en berken en wilgen, bij uitstek bomen die voor heel veel stuifmeel zorgen. De wilg verspreidt het stuifmeel het liefst via insecten, maar

elzen en berken, de berkenfamilie, zijn voor mensen met hooikoorts erg vervelend.

Katjes en knotten

De wilg is een verhaal apart. De enorme groei-kracht werd in het verleden altijd gebruikt voor het kweken van geriefhout: wilgentenen die werden gebruikt voor het maken van manden of fuiken of zelfs voor meubilair. Zo ontstonden er meer en meer knotwilgen in de cultuurlandschappen, ook in het landschap in en om Domies

Toen. Het knotten van wilgen kan erg bewerkelijk zijn, daarom worden ze vaak ook slechts één keer per zoveel jaar geknot. Jammer eigenlijk omdat dan in één keer alle stuifmeel weg is. Stuifmeel is voor bijen juist in het voorjaar een belangrijk eiwitproduct om de kolonie op te starten. Sommige wilde kolonies zullen daarom sterven als er rigoureuus geknot wordt en er geen stuifmeel is.

Insecten komen tot leven

Snif snif, moet ik dan weer een zelftest doen? Het is hooikoorts en het hoort bij het voorjaar en als de temperatuur weer in de dubbele cijfers komt dan beginnen er meer en meer insecten tot leven te komen. In een februarizonnetje zie je aan het eind van de dag de eendagsvliegen soms vliegen. De eerste hommels worden langzaam wakker en zoeken naar stuifmeel en nectar. Heel soms is de eerste citroenvlinder al te zien. Daar verheug ik me op!

Met relatief kleine ingrepen in je eigen tuin kun je ervoor zorgen dat er altijd leven in de tuin is. Leven van de samenhang in de natuur. Noem het verwondering. (JWZ)

Tuinkunst in Domies Toen

- over kruiden en knopen -

Domies Toen is een tuin waar veel verschillende elementen samenkomen. Al die onderdelen hebben een vorm -de belijning- en een inhoud -de plantenkeuze-. Maar waar komt die vorm vandaan? Hoe is die ontstaan? En hoe hangt die samen met de plantenkeuze? Graag nemen we u mee op reis door de tijd in Domies Toen.

Mensen hebben altijd al kruiden verzameld en verbouwd voor medicinale en culinaire doeleinden, om nare geurtjes te verdrijven maar ook zouden kruiden ongeluk en boze geesten afweeren. In de Middeleeuwen bloeit de kennis over kruiden tot grote hoogte. Dat heeft alles te maken met de ontwikkeling van het kloosterleven en het ontstaan van grote kloostercomplexen.

Spiritueel en sociaal

Kloosters zijn naast een spirituele, ook altijd een sociale instelling geweest waar zieken, ongewenst zwangere vrouwen en 'onmaatschappelijken' worden ondergebracht. Deze moeten verpleegd en verzorgd worden. Binnen het kloostercomplex liggen dan ook boomgaarden, kruiden- en moestuinen en buiten de kloostermuren liggen vaak nog uitgebreide landerijen. Het kloosterleven biedt bovendien veel ruimte voor onderzoek naar de werking van de plan-

ten. Hildegard van Bingen, abdis uit de 12e eeuw, kruidengeneeskundige, mystica en componiste, schreef erover. Haar geschriften zijn nog steeds toonaangevend.

Afwateren en opwarmen

De indeling van de kruidentuin was altijd eenvoudig. Dat heeft vooral praktische redenen. De vakken moeten niet te breed zijn, zodat ze vanaf de paden makkelijk te bewerken zijn. De bedden liggen iets verhoogd zodat de plan-

ten zich niet mengen met 'onkruiden', ze beter afwateren en makkelijk opwarmen in het voorjaar. Veel kruiden houden immers van warmte.

Lavendel en gamander

De kruidentuin van Domies Toen is ingedeeld in diagonale vakken. Dit is eigenlijk een verfraaiing van de traditionele kruidentuin. Aan het eind van de Middeleeuwen en in de daaropvolgende periode van de Renaissance krijgen tuinen meer een sierfunctie. De vakken worden omlijst met buxushaagjes en daarmee worden geometrische patronen gemaakt. In die tijd ontstaat ook de knopentuin, een frivoliteit waarmee de hovenier zijn kunsten kan laten zien. In het gedeelte van de kruidentuin in Domies Toen dat het dichtst bij het tuinhuis ligt, knopen lavendel en gamander een vlechtwerk waar-tussen de kruiden groeien. (LB)

Fritillary butterfly

Kleine parelmoervlinder

In Engeland vliegen Fritillary's rond, vlinders met oranjegele vleugels die zwart bespikkeld zijn. Het lijken soms wel schaakbordjes. Naar die schaakbordjes zijn de vlinders vernoemd: fritillary betekent schaakbord, maar ook

dobbelbeker. Dus zowel de hangende bloem van Fritillaria's als het spikkelpatroon van de vlinders en ook van de kievitsbloem, zijn benoemd.

In Nederland kennen we de Fritillary als parelmoervlinder, hier komen de grote en de kleine voor. Van de grote parelmoervlinder komen nog slechts vijf populaties en zo'n vijfhonderd exemplaren voor op de Hoge Veluwe en de Waddeneilanden. De vlinder zoekt nectar in de akkerdistel, kale jonker en braam en legt zijn eitjes op viooltjes. Hij houdt van ruige zanderige plekken.

De kleine parelmoervlinder komt in de hele duinstreek voor en wordt ook steeds vaker in het binnenland gezien. Ze voeden zich met nectar van viooltjes, koninginnenkruid en slangenkruid. Ze laten zich graag opwarmen op open zanderige plekken of een muur, maar als je ze nadert zijn ze snel weg. (LB)

Grote parelmoervlinder

Wildtuinieren met stinzenplanten

Gastcolumn door Willem van Riemsdijk

In de tweede helft van de 18e eeuw en in de 19e eeuw kwam de Engelse landschapsstijl in de mode: een geïdealiseerd landschap met enig reliëf en waterpartijen met mooie bomen, doorkijkjes, weiden en grasperken. Deze grasperken en weiden werden met de zeis gemaaid. Soms was de uitdaging om een mooie Engelse 'lawn' te maken. Dat vereist een hoge maaifrequentie en was arbeidsintensief en kostbaar.

Nieuwe varianten

Een andere benadering was juist om de grasperken te verfraaien door 'stinzenplanten' te planten in de graspartijen, die idealiter gaan verwilderen doordat ze zich uitzaaien. De massaliteit van deze bloeiende planten in het vroege voorjaar in een mooie landschappelijke tuin is fascinerend. De planten kwamen oorspronkelijk uit het wild, maar kwekers hebben vele nieuwe varianten gekweekt. De oorspronkelijk aangeplante soorten zijn tegenwoordig helaas moeilijk te krijgen.

Eigen karakter

Stinzenplanten kunnen redelijk snel verwilderen als het milieu geschikt is. Bij 'wildtuinieren' spelen natuurlijke processen een grote rol. Andere vormen van tuinieren met bollen zijn de 'keukenhof-benadering' en 'heemtuinieren'. De 'keukenhof-benadering' is om op grote schaal bollen heel dicht te planten en de tuin er zoveel mogelijk uit te laten zien zoals hij is ontworpen. Dit kan een mooi resultaat geven maar is geen massaliteit

ontstaan door verwildering. Bij 'heemtuinieren' wordt intensief getuinierd met als doel veel verschillende wilde planten op een klein oppervlak. Bij 'wildtuinieren' is veel minder sturing dan in beide andere gevallen. Verwilderingsprocessen hebben meer tijd nodig, het resultaat is veel minder voorspelbaar maar heeft een heel eigen karakter.

Eigen plek

Wij zijn nu met vallen en opstaan ongeveer 10 jaar bezig met 'wildtuinieren' in de door Gerrit Vlaskamp (1868) aangelegde stinzenplantentuin in Stiens. Het terrein wordt een aantal malen per jaar gemaaid met de zeis en soms met de bosmaaier. In de tuin komt een vrij groot aantal stinzenplanten voor die er al stonden toen wij eigenaar werden. De meeste soorten stonden her en der,

maar nooit over een groot oppervlak. Uitsluitend door ons beheer zijn veel soorten heel sterk toegenomen en verwilderd over redelijk grote oppervlakken.

De sneeuwkllokjes hielpen we een handje door elk jaar wat planten op te graven en uit te planten. De daslook was zeer dominant. Deze verdringt onder bepaalde omstandigheden andere soorten volledig. We bestrijden deze zo intensief mogelijk. Dit geeft andere stinzenplanten de gelegenheid zich sterk uit te breiden. De Italiaanse aronskelk bestrijden we sinds kort ook. Op de lange termijn zullen de diverse stinzenplanten hun eigen plek zoeken.

Meer info op www.stinze-stiens.nl

Stinze-Stiens, 17 februari 2022

Foto: Trudy van Riemsdijk-Zandee